

L'ÈPOCA IBÈRICA A DARRÓ. HIPÒTESIS I EVIDÈNCIES PROPORCIONADES PER LES DARRERES EXCAVACIONS

ALBERT LÓPEZ I MULLOR.
XAVIER FIERRO I MACÍ

Servei del Patrimoni Arquitectònic, Diputació de Barcelona

Les excavacions realitzades al jaciment durant els darrers deu anys han proporcionat un seguit de resultats interessants. Quant al període ibèric, cal destacar l'inici de l'activitat centrada al segle V —amb precedents hipotètics al VI— i un desenvolupament important al llarg del IV i III.

En aquesta primera etapa es confirma el paper de centre redistribuïdor que va tenir l'assentament envers l'hinterland. També queda força clara la influència cartaginesa.

La segona etapa abraça tot el segle II i començament del segle I a.C. Durant aquests anys es manté el paper de centre "comarcal", però lògicament dins dels interessos romans. Les importacions itàliques inunden el mercat i gairebé anul·len el comerç púnic.

La decadència del poblament comença cap al primer quart del segle I a.C. La implantació de la vil·la romana els darrers decennis de la centúria acaba definitivament amb la vida del poblament ibèric com a tal.

L'ÈPOCA IBÈRICA A DARRÓ. HIPÒTESIS I EVIDÈNCIES PROPORCIONADES PER LES DARRERES EXCAVACIONS

1. INTRODUCCIÓ

Els últims treballs d'excavació a Darró han donat una sèrie de dades interessants, les quals completen les idees que teníem fins ara sobre el període ibèric en aquest jaciment.

És sabut que la presència de restes indígenes va ser palesada per Arribas durant la primera recerca sistemàtica. Aleshores es va assenyalar una cronologia del segle III a.C., encara que, a causa de l'objectiu de l'exploració, centrat a la vil·la romana, no es van estudiar de l'adament les estructures ibèriques (Arribas 1956, p. 23-48; Id. 1958, p. 323-329).

A partir de 1977 es van fer treballs de salvament en un sector ben concret de les ruïnes, avui propietat pública, que, des de 1980, esdevingueren excavació sistemàtica. Aquestes recerques van afectar primordialment una àrea interessant de l'establiment ibèric, la qual va proporcionar nombroses dades que hem donat a conèixer en diverses ocasions (López 1986; López, Fierro 1987; Id. en premsa A; Id. en premsa B). Aquest indret va estar ocupat bàsicament des del segle IV fins al I a.C., i el seu estudi és prou significatiu respecte a les característiques d'un barri del nucli ibèric.

Això no obstant, les recerques dutes a terme des de 1984 fins al present han palesat que el jaciment podia donar molta més informació per completar aquest panorama parcial. Així, hem

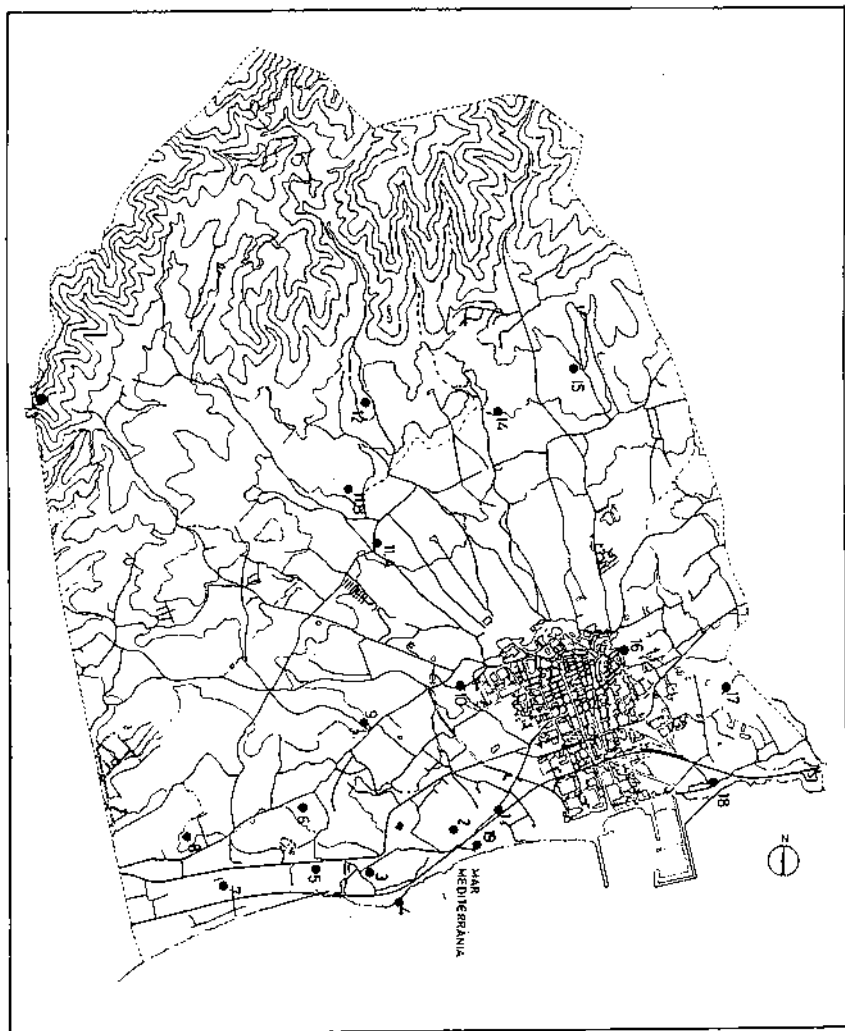
comprovat que la data inicial de l'establiment, cal fixar-la al segle V a.C., i hi ha possibilitats que pugui arribar al segle VI. També hem vist que la topografia va canviar molt al llarg de l'època antiga, i que, a més de la fase d'esplendor tradicional, la qual havíem situat al segle II a.C., el període dels segles IV-III a.C. també és prou important.

Per sistematitzar l'exposició, parlarem en primer lloc sobre la fundació del nucli, després exposarem la hipòtesi sobre l'evolució del medi físic, i a continuació repassarem dos períodes cronològics concrets; l'un comprèn els segles IV i III a.C., i l'altre, els segles II i I a.C. Aquesta divisió està determinada fonamentalment pels esdeveniments històrics —la conquesta romana n'és l'eix—, però també coincideix amb les evidències arqueològiques enregistrades al llarg de l'excavació.

2. LA FUNDACIÓ

Com hem dit, la data més antiga documentada fins avui a Darró, cal situar-la a mitjan segle V. a.C. Aquesta cronologia correspon a unes ceràmiques d'importació localitzades en un sondeig d'exploració en el vessant oriental del turó de Sant Gervasi, al costat del mur de tancament del xalet de Miramar. Es tracta concretament de fragments àtics de vernís negre, decorats amb oves incises i palmetes impreses. D'altra banda, als anys cinquanta es van trobar casualment dos kylix de tipus inset lips, que poden datar-se del segon quart del segle V (Trías 1967, p. 273-274). De moment, les ceràmiques no es poden associar a estructures contemporànies, però versemblantment indiquen que la part més antiga del jaciment es troba al turó (lám. II, 1).

D'altra banda, la prospecció realitzada arreu del terme de Vilanova i la Geltrú els darrers anys ha donat com a resultat la localització de nombrosos nuclis ibèrics (lám. I). En un d'ells, al sector de Sant Cristòfol, es va registrar la troballa superficial d'un fragment de kylix àtic de figures negres, datable de final del segle VI o començament del V (lám. XIV). De moment, es tracta d'una peça fora de context, però ens fa plantejar l'activitat d'aquest lloc des d'una data relativament alta, i especular amb la possibilitat que la fundació de Darró correspongui al mateix moment. D'altra banda, els treballs de

LÀMINA 1: Carta arqueològica dels jaciments ibèrics i romans trobats al terme de Vilanova i la Geltrú (estacions localitzades en bona part per Ll. Piera). 1.- Turó del Molí de Vent (ib.). 2.- Vessant sud-est del turó del Pi Torrat (ib. i rom.). 3.- Turó de l'emissora d'aviació (ib.). 4.- La Cucanya (ib.). 5.- Santa Llúcia (rom.). 6.- Els Dos Molins (ib.). 7.- Ca l'Esquerré de Baix (ib.). 8.- Els pins del Rocallís (ib.). 9.- Camí de la Creu (ib.). 10.- Sant Joan d'Enveja (possibles restes antigues). 11 a.- Mas d'en Puig (ib. i rom.). 11 b.- Mas d'en Creixell (ib. i rom.). 12.- Mas d'en Peris (ib. i rom.). 13.- Turó de la Talaia (ib.). 14.- Nord-oest del mas Notari (ib.). 15.- Mas Notari i fàbrica Marquès (ib.). 16.- La Geltrú (ib.). 17.- Can Torrents (rom.). 18.- Sant Cristòfol (ib.). 19.- Darró.

prospecció sistemàtica i la interessant anàlisi posterior realitzats per Magí Miret al terme de Sant Pere de Ribes palesen l'activitat d'alguns jaciments de la contrada des de la mateixa data (un avenç a: Miret 1982-1983).

Ja es pot veure que, de moment, no tenim gaires evidències sobre la primera època del jaciment, però creiem que la hipòtesi de funcionament des del segle VI a.C. és prou suggestiva i que l'activitat al segle V pot demostrar-se. Tot això ens fa plantejar que la iberització de la zona que ens ocupa degué produir-se en algun moment del segle VI, potser a final d'aquesta centúria.

Pensem que la cristallització del procés en aquesta àrea, cal identificar-la amb la fundació d'una sèrie de nuclis que ocupen gairebé tots els llocs habitables de les terres costaneres. La prospecció del terme de Vilanova dona com a resultat la identificació d'un bon nombre de llocs d'habitació escampats per tota la superfície. De moment, no en coneixem la cronologia amb gaire exactitud, però molts d'ells han donat ceràmiques datables, com a mínim, des del segle IV a.C.

Al nostre parer, encara és aviat per plantejar-se com es va produir aquesta instal·lació de la població en els llocs costaners. Això no obstant, es podria pensar que va ser un procés ràpid, ateses la cronologia de Sant Cristòfol, les dades de prospecció, tant a Vilanova com a Sant Pere de Ribes, i la hipòtesi sobre la fundació de Darró. D'aquests fets, se'n podria deduir que no va existir un nucli primari amb irradiacions posteriors, tot i que, amb la informació actual, les afirmacions d'aquesta mena són arriscades.

3. L'EVOLUCIÓ DEL MEDI FÍSIC

Per comprendre més bé el panorama evolutiu del jaciment, és imprescindible esmentar prèviament algunes dades relatives al medi i els canvis que va experimentar al llarg de l'antiguitat. Les troballes recents han palesat que la zona de Darró era els primers temps un sector d'aiguamolls travessat per diversos corrents fluvials i amb una ocupació humana irregular. Això ho hem descobert mitjançant

l'excavació extensiva i, per fer-nos càrrec de la topografia, és convenient repassar la localització de les troballes i la cronologia.

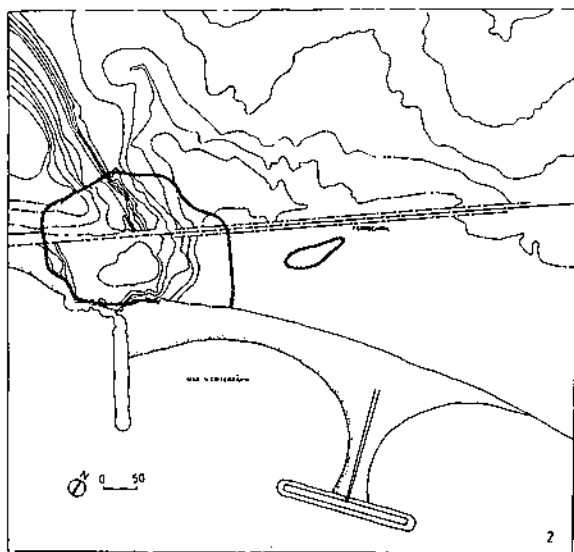
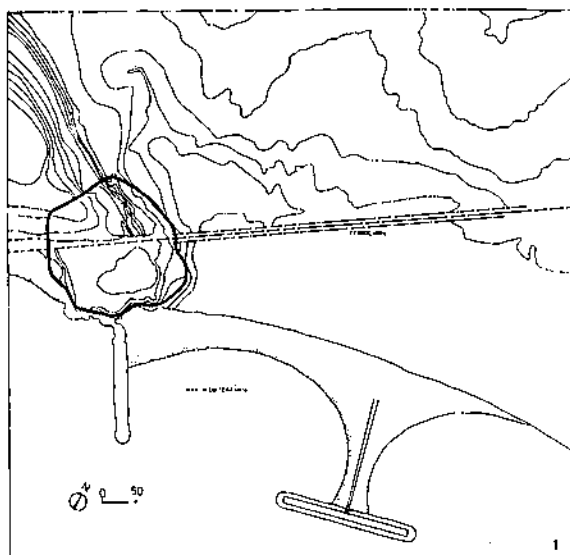
En síntesi, podem veure que la zona ocupada més antiga abasta el turó de Sant Gervasi. Concretament coneixem les esmentades ceràmiques del segle V a.C. procedents del vessant oriental i, el que és més significatiu, hem trobat un habitatge del segle IV construït al peu del puig. Per aixecar aquesta casa calgué realitzar importants treballs de dessecació, els quals van consistir en la col·locació d'un entramat de bigues de fusta sobre la zona pantanosa, a sobre del qual es van posar una sèrie de rebliments de pedres, terra i ceràmica molt potents. Les altres restes del segle IV són a l'antiga plaça de Darró i també se'n troben al bell mig de la zona 1, al costat del carrer actual de Juan de la Cosa (lâm. 11,2).

Pel que fa a la tercera fase del poblat, datada dels segles II i I a.C., les restes ocupen bàsicament els mateixos sectors, encara que són més abundants (potser perquè es troben en un nivell més superficial i perquè estan menys arrasades). També s'han trobat vestigis d'aquesta etapa en un predi a tramuntana del ferrocarril i a llevant del turó. Finalment s'han d'esmentar algunes ruïnes a l'est de l'escola Llebeig (lâm. III,1).

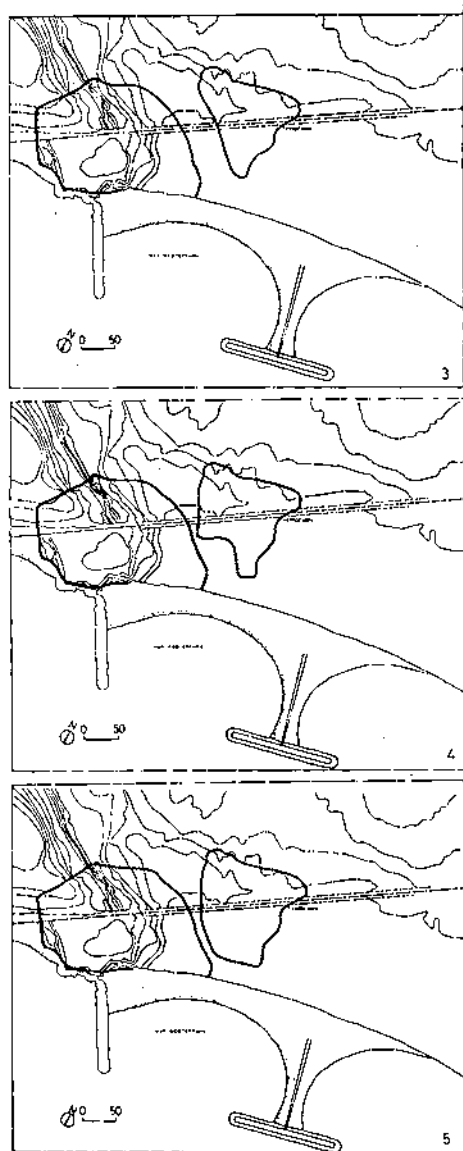
Aquest panorama indica que els ibers van establir-se en una colla de llocs ben determinats, situats bàsicament en els vessants orientals i meridionals del turó (suposem que també al cim) i en una franja en diagonal que va des de l'escola fins al mig de la zona 1. Aquests indrets van ser utilitzats durant les tres etapes de poblament més antigues.

Pensem que això no és un fet casual, ja que els sectors propers al turó es troben lògicament enlairats respecte a la resta de la superfície del jaciment i, en l'esmentada franja des de l'escola fins al mig de la zona 1, el terra verge també és en una cota força alta. A més, en els llocs relativament baixos, com és el sector oriental de la zona 0, hem trobat testimonis inequívocs de tasques de dessecació realitzades al segle IV.

Aquestes evidències fan pensar que durant el segle V (la data més antiga que coneixem fins ara) els ibers van establir-se en una zona més elevada: el turó de Sant Gervasi, que dominava la desembocadura d'un riu en forma de delta. Aquest corrent tenia, com

LÀMINA II: Hipòtesis sobre l'ocupació progressiva de les diverses zones del jaciment: 1, segle V a.C. 2, segles IV-III a.C.

LÀMINA III: Hipòtesis sobre l'ocupació progressiva de les diverses zones del jaciment: 1, segles II-I a.C. 2, segle I d.C. 3, segles II-V d.C. aproximadament.

a mínim, dos braços. El primer deuria tenir una riba al peu del turó i l'altre, al mig de la zona 1. L'amplada del segon segurament abraçava des del final de l'esmentada zona 1 fins a la torre de Ribes Roges aproximadament. Entre els dos braços hi deuria haver una mena d'illa o península, ocupada almenys des del segle IV.

Ja hem dit que, durant el segle IV, es van fer treballs de drenatge al peu del turó i que l'ocupació d'aquest indret es va consolidar al segle II. Això no obstant, sembla que durant la tercera etapa ibèrica la situació no va canviar gairebé gens. Però si volem fer-nos càrrec de tot el procés, s'ha d'afegir que, segons les nostres recerques, durant l'època romana del jaciment va continuar l'expansió del poblament mitjançant la dessecació del delta. Al principat d'August, es va construir la **pars urbana** de la vil·la, a la zona més alta del llit del primer braç.

En aquest indret ja s'havien disposat una sèrie de capes alluvials de forma natural, les quals potser es van completar artificialment, però la resta va continuar igual (lãm. III,2). Això no obstant, a l'extrem de migdia de la diagonal teòrica de la zona 1, es va bastir una terrisseria, que produí àmfores vinàries, entre altres materials (lãm. XIII). Segurament la terrisseria es va posar a l'antiga riba del primer curs fluvial, que, gràcies a la tasca de drenatge esmentada i als rebliments naturals, deuria esdevenir una petita badia.

L'etapa definitiva d'aquest procés s'ha de situar durant l'imperi de Trajà. En aquella època la vil·la romana va patir nombrosos canvis, entre els quals cal esmentar l'abandó de la terrisseria augustal i modificacions de l'àrea residencial. Precisament aquesta darrera tasca va implicar la dessecació d'un sector pantanós relativament extens, que comprenia des del límit meridional de la residència fins, com a mínim, al passeig actual de Ribes Roges. Segons que hem comprovat, aquest drenatge es va realitzar d'una sola vegada durant el segle II de l'Era (lãm. III,3).

4. ELS SEGLES IV I III A.C.

Aquesta època representa el moment de consolidació i ex-

pansió de les poblacions ibèriques costaneres, i ara sabem que a Darró va ser força important. Fins al moment hem comprovat l'existència d'un intent de guanyar terreny a la zona pantanosa. Aquesta activitat es materialitza a la casa de la zona O que ens servirà com a referència per estudiar els habitatges. També tenim indicis per sospitar una continuïtat de la utilització del turó, atesa la quantitat important de ceràmiques d'aquesta cronologia trobades als vessants. Finalment, hi ha dades suficients per palesar una activitat artesanal prou desenvolupada i un comerç actiu.

4.1. Els habitatges

Pel que fa a les estructures arquitectòniques, les restes de l'únic habitatge que coneixem una mica indiquen que es tractava d'una casa de forma subrectangular i espai unitari, dotat d'una llar central. Les parets tenien sòcols de pedra, però eren de tovet, i la coberta degué consistir en materials vegetals peribles, dels quals no ha quedat cap resta. El paviment era de terra batuda.

Aquesta descripció sumària d'un edifici arrasat per construccions més tardanes podria fer-nos creure que els ibers de Darró eren gent primitiva que portava una existència precària, ja que les seves cases no es distingien gaire de les pròpies dels establiments del bronze final. Tanmateix, al costat d'aquests edificis cal situar altres elements amb entitat arquitectònica.

4.2. Les instal·lacions artesanals

Durant els treballs de salvament del 1977, es van trobar les restes de dos forns arrasats. Tenien planta el·líptica, un suport central i un **praefurnium** diferenciat (lâm. IV, zona O i lâm. XI). La data de fundació d'aquests elements (que avui es conserven tapats i protegits) no s'ha pogut saber, car eren retallats al terreny verge, i pel que fa a l'abandó, encara que vàrem classificar els materials que es van trobar dins, les circumstàncies del descobriment aconsellaven certa prudència.

Sembla que aquestes troballes, ara ja les podem interpretar, car en tenim unes altres de noves molt més eloqüents i precises. Ens referim a la zona artesanal descoberta al sud de la zona 1. En aquest

indret hem localitzat les restes d'una terrisseria important, datable almenys des del segle IV. La primera dada que cal tenir en compte és l'existència d'un **terminus ante quem** molt clar: un dels forns (u.e. 1270) es va trobar cobert per uns habitatges de començament del segle II a.C. (l'àm. IV, zona 1 i l'àm. XII, 2).

D'altra banda, estem en condicions de saber la data final dels dos forns descoberts, gràcies a l'anàlisi dels materials que servien de reblliment per amortitzar-los. El que hem esmentat va aparèixer ple de fragments d'àmfores PE 15, datades a Eivissa entre el 305 i el 255 a.C. (Ramon 1981, p. 102-103), acompanyats d'algunes àmfores ibèriques. Aquest estrat, que dona una cronologia bastant aproximada, també té unes altres conseqüències, de les quals parlarem després.

Pel que fa a l'altre forn (u.e. 1504), el **terminus ante quem** és molt més lat, car va aparèixer cobert per un nivell romà del segle II de l'Era. De tota manera, tenim les ceràmiques de l'amortització, datables del segle II a.C. (els treballs d'inventari es fan ara) (l'àm. XII, 1). A més, es va trobar associat amb un abocador. Aquest dipòsit estava cobert per un mur de final del segle I a.C. i tenia dues capes de deixalles. La primera pot datar-se del segle III i la segona del II aproximadament (inventari en curs).

Tot plegat palesa que la instal·lació artesanal de la zona 1 va funcionar com a mínim des de final del segle IV fins al II. No és possible establir-ne la data fundacional amb exactitud total, ja que els forns, com és habitual per raons tecnològiques, van ser excavats en part al terra verge, per construir-hi la cambra de foc i el **praefurnium**, i precisament aquestes són les restes que hem trobat. Quant al moment d'abandó, sí que en tenim prou evidències, i podem dir que no va ser el mateix en els dos casos. Sembla que un deixà d'utilitzar-se al segle III i l'altre al II.

La tècnica constructiva dels dos forns era semblant, però la configuració presentava diferències substancials. L'un tenia la cambra de foc el·líptica, i la de l'altre era gairebé circular; totes dues acabaven en sengles **praefurnia** allargats coberts amb volta (l'àm. XII). Pel que fa als laboratoris de coccio, que versemblantment posseïen cúpula, eren pavimentats amb la graella perforada sostinguda per un pilar. Aquest element tenia forma d'espina en el primer cas i, en el segon, era aproximadament cilíndric.

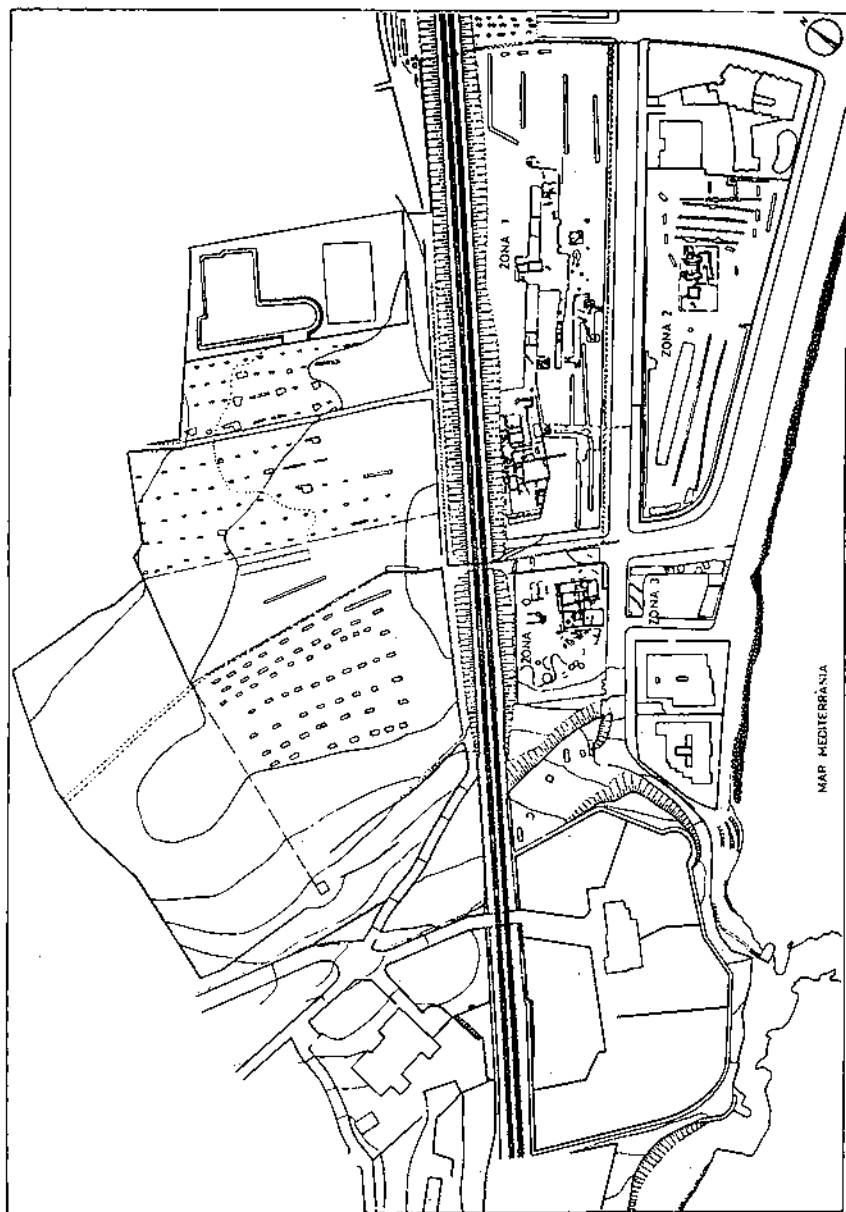

LÁMINA IV: Planta general de Darró amb indicació de les diverses zones convencionals d'excavació. Zona 0: Vessant de llevant i peu del turó de Sant Gervasi. Zona 1: predi entre els carrers de Gravina, Cervera, Juan de la Cosa i el talús del ferrocarril. Zona 2: finca entre els carrers de Gravina, Cervera, Juan de la Cosa i passeig de Ribes Roges.

Zona 3: antiga plaça de Darró.

Aquesta descripció coincideix **grosso modo** amb la dels forns de la zona 0 esmentats abans, i ens invita a datar-los del segle IV o III. Quant al moment de l'abandó, potser aquestes instal·lacions deuen perdurar fins al segle II, si hem de tenir en compte les peces que es van trobar dins.

Malgrat tot, les dimensions reduïdes d'aquests elements ens fan dubtar sobre la seva funcionalitat: ja hem vist que els dos forns grans trobats a la zona 1 produïen tota mena de peces, grans i petites, i en els que estudiem ara no es podien coure, per exemple, gaires àmfores. Això descartaria en principi la seva rendibilitat.

L'existència d'aquests quatre forns (i d'un cinquè molt malmès, situat a la zona 1, al nord dels estudiats), la fundació dels quals pot datar-se **grosso modo** dels segles IV-III, dóna una visió més real de l'activitat a l'establiment. Indica una economia desenrotllada, caracteritzada per la transformació de matèries primeres i la producció excendentària de béns manufacturats.

4.3. Les altres activitats productives

Aquest quadre es podria completar si hi afegim que a ponent de la zona 0 es van trobar les restes de sis sitges, que potser formaven part d'una zona de dipòsits que, de moment, no hem excavat del tot (l'àm. IV, zona 0). Els elements que ara ens interessen més són les unitats 0301, 0302 i 0303. Es tracta de tres sitges que tenien un reblliment datable de començament del segle II a.C., la qual cosa indica que havien funcionat en un període immediatament anterior. Els altres tres potser també es van fer servir en aquesta època, però no ho sabem del cert, car dos van ser molt arrasats per les màquines, i el tercer no s'amortitzà fins al segle I de l'Era. Si més no, aquestes dades palesen una activitat agrícola intensa, que era de suposar, però que es confirma gràcies a aquesta troballa.

Igualment s'ha de fer esment de la presència de fauna en els estrats més antics del jaciment. Aquestes restes palesen una ramaderia estable, dedicada als òvids, caprins i bòvids, acompanyats de porcs i cavalls. La caça i la recol·lecció també es poden endevinar. Sobretot aquesta darrera activitat és molt evident per la presència nombrosa de conques de **donax trunculus**, espècie pròpia de zones pantanoses (Herrera, en premsa).

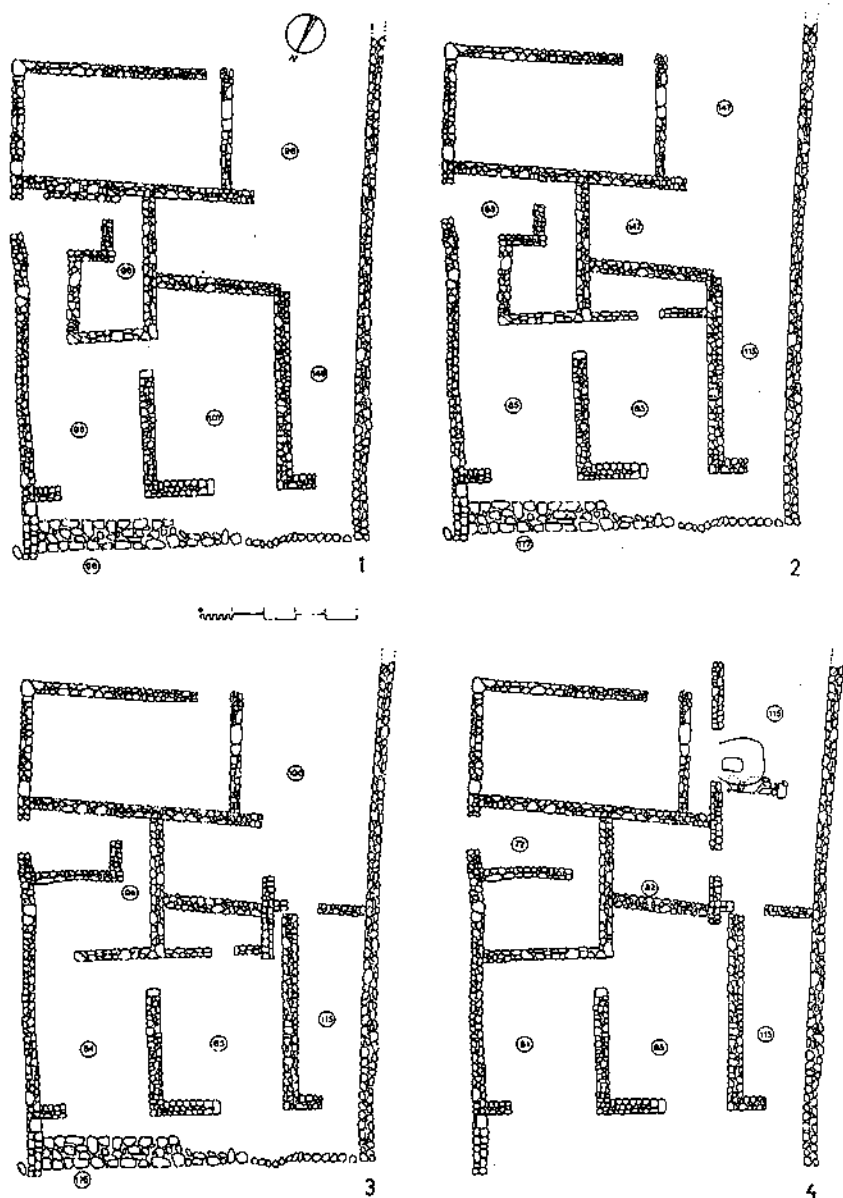
Aquest panorama, cal completar-lo amb l'estudi dels intercanvis comercials. La producció pròpia i abundant de ceràmica és un fet clar que ja havíem demostrat fa temps. A més de la ceràmica a mà, destaca la presència dels productes de pasta beix. Entre aquests són molt importants les àmfores, encara que també hi ha recipients utilitaris, com gerres de diversos tipus, i una colla d'imitacions de vaixel·la importada, datades del segle III a.C. (taules tipològiques d'aquestes i altres ceràmiques a: López 1986, p. 143-149).

També en aquesta centúria apareix la producció local de ceràmica grisa amb repertori limitat de formes: gerretes bicòniques, pàteres hemisfèriques semblants a les Lamb. 21 i 26, i **skyphoides** que adapten peculiarment els models àtics.

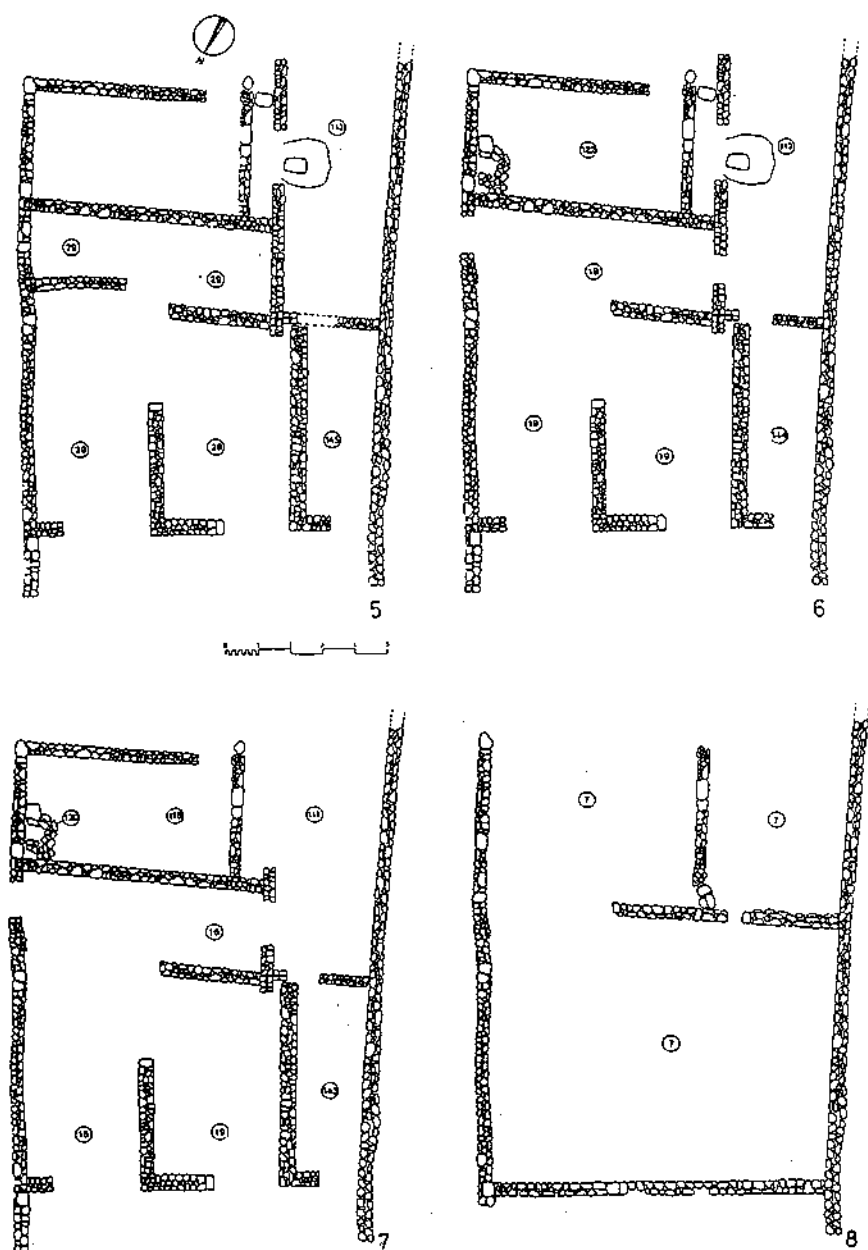
D'altra banda, les darreres troballes han proporcionat una evidència prou interessant. Es tracta de la producció de les àmfores PE 15. Ens sembla que no és casualitat que el forn núm. 1270 aparegués totalment ple d'aquesta mena de recipients. Dubtem que haguessin estat un producte d'importació tan habitual fins al punt d'emplenar un espai tan gran, i la circumstància que aquest espai sigui precisament un forn sembla molt simptomàtica. A més, hem localitzat alguns fragments de paret deformats (lām. X,1).

Pel que fa als materials d'importació, ja hem parlat abans de les peces més antigues, però també cal tenir en compte la presència de nombrosos fragments datables de la segona meitat del segle IV. Essencialment es tracta de ceràmiques de vernís negre decorades a rodeta, les quals corresponen a tres formes: l'**skyphos** de tipus àtic, el bol de vora còncava i l'**stemless** de la classe delicada. D'altra banda, hi ha un nombre reduït de peces àtiques de figures roges bastant decadents (lām. IX, 1 - 4). Es tracta gairebé sempre de cràteres de campana. També hi ha alguns fragments d'àmfores púniques occidentals.

En els estrats del segle III perduren les formes esmentades, potser per l'amortització lenta d'uns béns tan escassos, però també s'hi troben productes de vernís negre del golf de Lleó, com els bols Lamb. 26 del taller Nikia-Ion, els de les tres palmetes radials (produïts a **Rodes**) o els de la forma Lamb. 24/25. El taller de les petites estampilles no està representat al jaciment. A més d'aquests vasos, també s'ha de fer esment de les àmfores massaliotes del tipus Py 2 i de fragments de ceràmica d'Eivissa.

LÀMINA V: Evolució de la casa 3, excavada a la zona O del jaciment. Fases 1 a 4.

LÀMINA VI: Evolució de la casa 3, excavada a la zona 0 del jaciment. Fases 5 a 8.

5. EL PAPER DE L'ASSENTAMENT

Aquestes dades, encara que parcials, comencen a ser prou significatives per plantejar-nos la funció de l'establiment. De bon començament, sembla que ens trobem davant d'un nucli dels que són típics a la contrada: enlairat dalt d'un turó costaner, prop d'una zona d'aiguamolls i amb una fundació relativament antiga. Això no obstant, l'ocupació de les zones practicables de l'estuari, l'extensió dels sectors construïts i les activitats artesanals abundants li donen caràcters poc comuns, almenys en l'estat actual de les investigacions.

Hem dit altres vegades que pensàvem que Darró va tenir el paper de centre indígena comarcal, reforçat per l'existència del port, per la producció pròpia de ceràmiques i per les dimensions del jaciment (López 1986, p. 134-135). Altres investigadors s'han fet ressò d'una hipotètica despoblació al redós d'aquest centre i fins hi tot han elaborat interessants models geogràfics (Miret, Sanmartí, J. i Santacana, 1984), els quals, com hem vist al llarg de les prospeccions, no poden confirmar-se. Però cal dir que les nostres afirmacions es referien sempre a la fase més tardana, datable dels segles II i I a.C.

Sense abandonar aquesta hipòtesi, que després recordarem, ara cal aprofundir en el primer període, fins avui molt menys analitzat. Per això creiem que la influència cartaginesa, ja intuïda per les troballes de materials que creiem ebusitans, s'ha de valorar molt més. La presència de les àmfores PE 15 al forn 1270 no pot ser una casualitat, i, al nostre entendre, palesa allò que les fonts repeteixen contínuament: la considerable influència cartaginesa a la Península Ibèrica.

Al cap de pocs dies d'haver acabat la campanya d'excavacions i sense haver analitzat exhaustivament els materials, és difícil definir-se sobre el pes d'aquesta presència, però creiem que va ser important, i segurament va condicionar l'activitat comercial dels ibers de la nostra contrada. Potser és prematur plantejar-se l'existència d'una factoria púnica a Darró, però és evident que les mercaderies cartagineses gaudiren d'una importància considerable, la qual va fer imitar les àmfores d'Eivissa. També és palès que existiren imitacions de les vaixelles d'origen grec i sud-itàlic.

Tot això fa pensar en un possible control púnic del comerç dels productes de prestigi, com ara les vaixelles envernissades de negre. Béns escassos i de gran acceptació, imitats abundantment a la ceràmica local. Pel que fa a les àmfores, tant PE 15 com ibèriques, el nombre és tan gran que cal plantejar-se què contenien. Les àmfores d'importació, bàsicament unes poques massaliotes i púniques, eren gairebé totes per contenir vi, i pensem que els contenidors propis també hagueren pogut tenir aquesta funció entre altres (López, Batista, Zucchitello, 1987, p. 319-320).

Tot això possibilita una sèrie de conclusions:

1. L'establiment de Darró, fundat al segle V (o potser al VI), reuneix les característiques habituals dels nuclis ibèrics contemporanis pel que fa a la situació i la morfologia.

2. L'etapa dels segles V-III (sobretot des del IV, del qual tenim més dades) indica un desenvolupament considerable. Juntament amb una activitat ramadera i agrícola (aquesta darrera excedentària), es palesa una intensa dedicació artesanal, un exponent de la qual és la producció de ceràmica.

3. Les manufactures originàries de Darró indiquen una influència cartaginesa forta i un control del comerç d'importació per part dels púnics. Potser aquest mateix control es va exercir en els intercanvis comercials que tenien com a seu l'establiment, el qual funcionava com a mercat o centre redistribuïdor.

4. Precisament aquesta importància del lloc va originar el desenvolupament de nombrosos nuclis instal·lats a la rodalia subsidiaris de l'activitat del centre principal.

6. ELS SEGLES II-I A.C.

No es pot parlar d'un trencament de l'activitat de Darró a començament del segle II, car, per exemple, hem vist com almenys un dels forns per produir ceràmica segueix funcionant. Això no obstant, hi ha una colla de fets prou significatius. El més evident és la superposició d'habitatges nous a les cases del moment anterior. Aquest fenomen es veu molt bé a la zona O, on es va bastir de bell nou

una retícula urbana, de la qual s'han descobert quatre cases. Pel que fa a la zona 1, va passar el mateix, en construir-se almenys dues cases sobre les instal·lacions anteriors amortitzades (lâm. IV).

6.1. Les estructures arquitectòniques

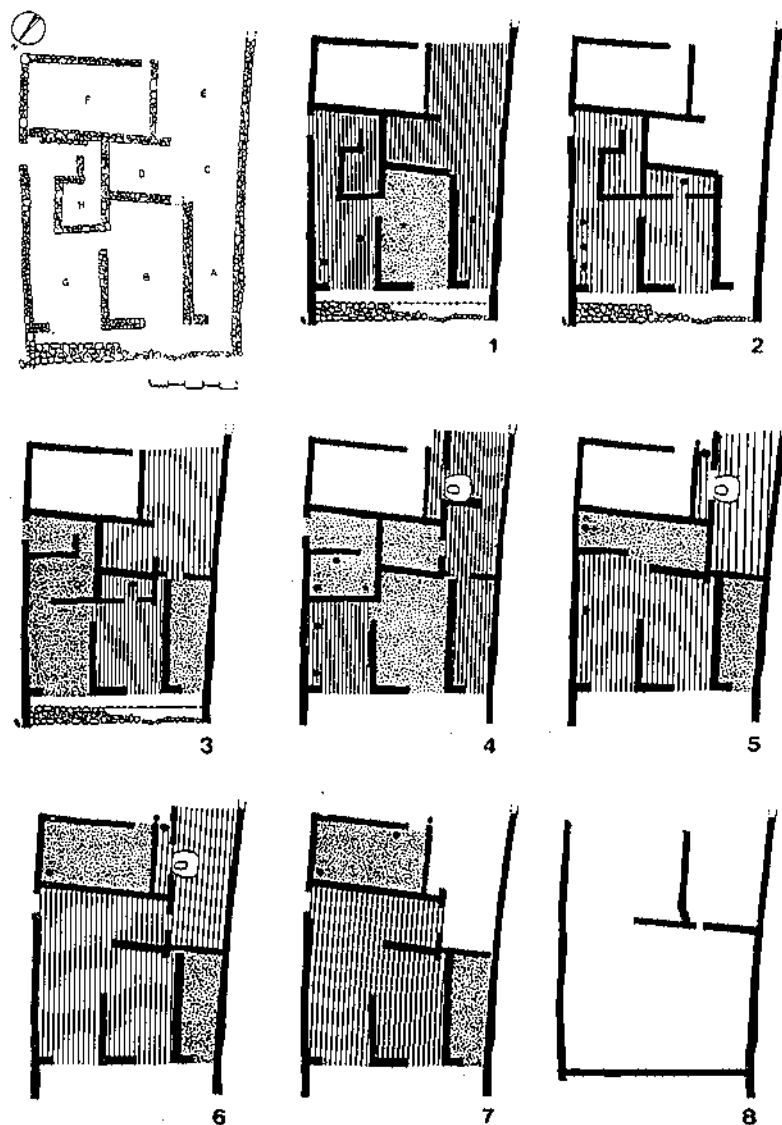
Els edificis d'aquesta època els coneixem molt bé i hem realitzat l'estudi en diversos llocs, en alguns casos molt recentment (López, Fierro en premsa A), per la qual cosa en sintetitzarem la descripció. Es tracta d'habitatges de planta quadrangular, força compartimentats, amb parets mitgeres i estances clarament definides i amb diverses utilitzacions. S'assemblen als de la fase anterior perquè tenen sòcols de pedra poc treballada i unida amb fang, a més d'una coberta perible, però en aquest cas les parets són de tàpia en comptes de tovot. A l'interior també hi ha llars col·locades a terra, encara que, en certs casos, s'han descobert forns molt més complicats, dotats de xemeneies i conductes d'aïració.

A la zona O hem estudiat l'evolució d'una casa que va patir diferents processos de remodelatge, la qual cosa dóna testimoni d'una activitat intensa (làms. V, VI i VII). Cal destacar la troballa de les restes d'un pòrtic a l'entrada principal. També s'han localitzat restes dels serveis comunitaris, com ara els desguassos, compartits amb els habitatges veïns.

A més de les cases pròpiament dites s'han d'esmentar les traces d'un urbanisme prou evolucionat, materialitzat en la presència de carrers tirats a cordill i creuats en angle recte, habilitats per al trànsit rodat. Aquestes dades no es poden contrastar amb altres de semblants de la fase anterior, ja que els vestigis són molt escassos, i tampoc no sabem si tals característiques van afectar tot l'establiment. Com s'ha vist, només s'han excavat nuclis molt determinats i aïllats, fruit de la dispersió del poblament, però pensem que són caràcters evolutius que cal tenir en compte.

6.2. La relació amb l'entorn

Aquesta continuïtat del poblament a Darró, cal fer-la extensiva als nuclis de la rodalia. Com és lògic, no en posseïm una informació gaire detallada, car només els coneixem mitjançant la prospecció,

LÀMINA VII: Evolució funcional de la casa 3, excavada a la zona O del jaciment. Les habitacions ratllades corresponen als espais amb ús artesanal. Les cambres amb puntets són els espais residencials. Els punts de color negre assenyalen la situació dels forns. Les estrelles indiquen la localització de les inhumacions infantils.

però és evident que tots aquests llocs són utilitzats durant aquest període. Això fa pensar que el paper del nostre establiment envers els veïns no havia canviat gaire.

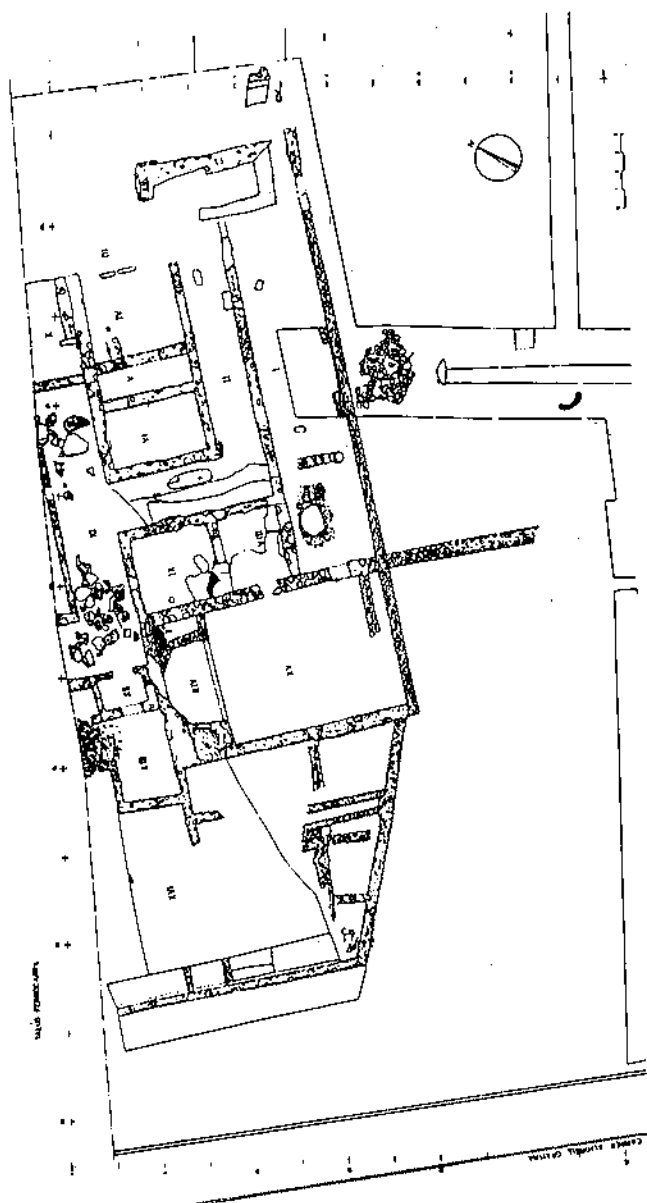
Al nostre parer, ara també podem parlar d'una funció de centre de distribució i mercat. Sembla que el fet de la conquesta romana no va modificar de sobte la raó d'ésser del poblat, tot i que, com hem vist, va influir en el remodelatge de les estructures. És a dir, la influència dels conqueridors és palesa a l'urbanisme de les construccions noves i segurament és decisiva per interpretar els canvis estructurals que es van fer, però la vida a l'establiment va continuar sense trencaments.

Pensem que la presència dels romans durant el segle II a.C., cal interpretar-la com un domini militar i polític, però no com una colonització sistemàtica. En el camp econòmic aquesta presència és molt forta si la mesurem per la quantitat de materials d'importació, però el fet més eloqüent és que, de moment, els conqueridors es limiten a controlar els emporis comercials (en aquest cas substituint els púnics) sense crear-ne de nous. El cas de Darró pot ser-ne un exemple.

L'anàlisi dels materials arqueològics d'aquesta fase indica un creixement molt fort dels productes d'origen italià, sobretot dels que procedeixen de la meitat sud de la península italiana: ceràmica campaniana A de les formes Lamb. 23, 27a, i, sobretot, 27b i c, així com també dels tipus 28, 31, 33, 36 i Morel 113; campaniana C Lamb. 5; àmfores Dr. 1A i 1B, i ceràmica comuna de les formes Vegas 7, 14, 15 i 17 (lâm. IX). En síntesi, es tracta de les mercaderies d'importació habituals, bàsicament vi envasat en àmfores i vasos per veure'l. Fins i tot, atesa la procedència dels materials, es podria dir que els productes van arribar per via directa, a través de la ruta tradicional de les illes, és a dir, el mateix camí pel qual havien vingut abans les peces cartagineses.

Aquesta ruta es veu confirmada per la presència d'àmfores d'Eivissa del tipus PE 17 i morters, la qual cosa fa pensar que la capital pitiüsa va continuar exercint el paper d'escala mediterrània privilegiada (**foedus**).

D'altra banda, també cal fer esment de materials propis del territori toscà. La importància numèrica és menor que la de les peces anteriors, i consisteixen en ceràmica campaniana B i **beoide** de les

LÀMINA VIII: Planta general de la *pars urbana* de la vil·la. I: porxo o "corredor". II, III, V, VII i XI: passadissos. IV: triclinium. VI, VIII, IX i XIII: cambres. XII: distribuïdor. XV: oecus. XIV: capçalera de l'oecus. XVI: zona pendent d'excavació. ESC: escales d'accés.

formes Lamb. 1, 3, 5 i 7, i parets fines Mayet I, II, i III (lám. IX). Cal destacar que aquestes darreres són poc nombroses i, potser per això, van ser imitades a Darró en pasta grisa i beix (algunes porten pintura vermella).

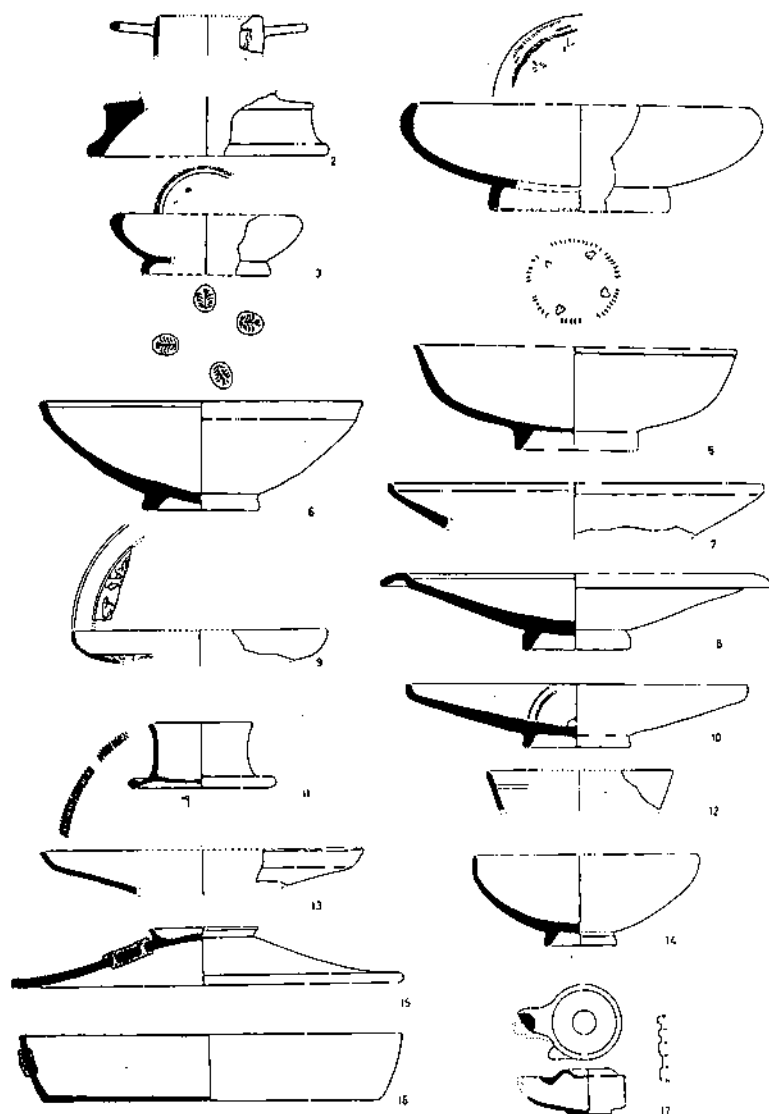
Potser aquest segon grup de materials va arribar per la ruta de cabotatge, a través de centres redistribuidors, com Empúries o Tarragona. Això no obstant, també cal pensar en la utilització de l'altra via, a través de l'estret de Bonifacio.

Doncs bé, aquest caràcter substitutori de les mercaderies romanes respecte a les cartagineses també és acompanyat per la comercialització de les manufactures pròpies, com a l'etapa anterior. Així, hem vist que perduren algunes instal·lacions per coure ceràmica —i segurament se'n creen de noves— i observem un desenvolupament i una evolució dels tipus autòctons, realitzats bàsicament en ceràmica beix i grisa. En aquesta evolució, com era d'esperar, influeixen una altra vegada les formes d'importació més apreciades, en aquest cas les d'origen romà, i hi observem la proliferació de bols que prenen com a model els campanians o l'aparició de safates de ceràmica comuna semblants a les itàliques. També hi ha els gobelets de parets fines esmentats.

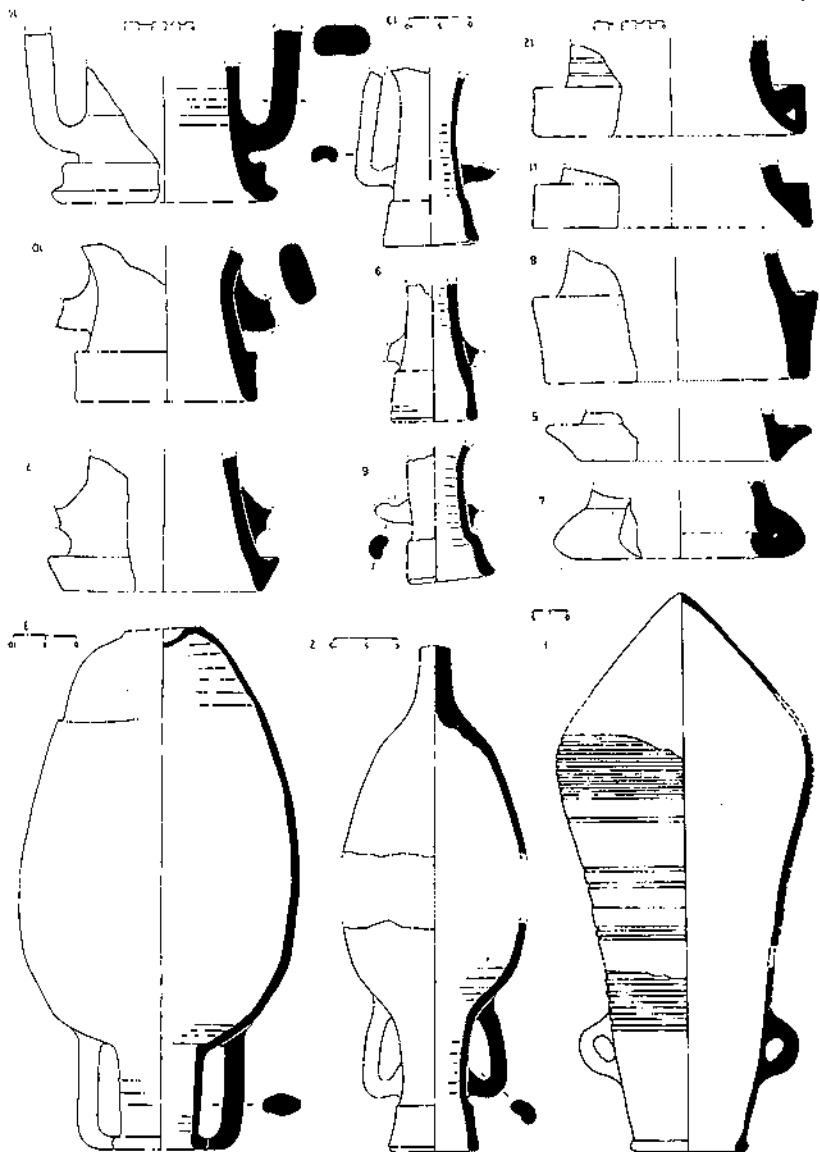
7. L'ABANDÓ

Hem afirmat que el fet de la conquesta romana no va representar un trasbals en el nostre establiment, encara que va influir sobre l'urbanisme i el volum i l'orientació del comerç. Això no obstant, el procés posterior de romanització, entès com a colonització integral, sí que va tenir conseqüències molt tangibles.

Sabem que cap al final del segle II o començament del I a.C. la presència romana va canviar de signe. És el moment de la fundació de nuclis nous, com ara Badalona o l'anomenada ciutat romana d'Empúries. A Tarragona també es produeixen força canvis. Creiem que aquesta aportació demogràfica, cal relacionar-la amb la situació de crisi que viu la metròpoli, caracteritzada pregonament pel problema agrari i la guerra dels aliats. Com a resultat d'aquesta situació, es va produir una emigració cap a Hispània dels sectors més

LÀMINA IX: Algunes ceràmiques d'importació. Àtica de figures roges. 1: Lamb. 43 (u.e. 0099). Àtica de vernís negre. 2: Lamb. 40 (u.e. 0081), 3-4: Lamb. 21 (u.e. 0096 i 0103). Campaniana A. 5: Lamb. 28 (u.e. 0007), 6, 7 i 13: Lamb. 27 c. (u.e. 0085, 0007 i 0016), 8: Lamb. 36 (u.e. 0016), 12: Lamb. 31 (u.e. 0016), 14: Lamb. 27 (u.e. 0016). Megàrica. 9: (u.e. 0016). Campaniana B. 10: Lamb. 5 (u.e. 0072), 11: Lamb. 3 (u.e. 0072). Comuna d'importació itàlica. 15: Vegas 17 (u.e. 0081), 16: Vegas 14 (u.e. 0081). Llàntia dofinitforme. 17: Menzel 31 (u.e. 0016).

LAMINA X: Diversos tipus d'àmfores descoberts a Dardò. 1: producció segurament local assimilable a la forma PE-15 (u.e. 1252); 2, 6, 9 i 13: Pascual 1 de producció local (procedents de l'abocador del carrer Cervera); 3: Baix-imperial (trobada al carrer Cervera); 4: massaliota Py 2 (u.e. 0004); 5: greco-italica (u.e. 0016); 7: Dr-Lamb. 1 A (u.e. 0019); 8 i 10: Dr-Lamb. 1 B (u.e. 0007); 11-12: Producció local (u.e. 2035); 14: Dr. 7-11 de producció local (u.e. 2001).

afectats. L'objectiu devia ser l'explotació agrícola i el control directe del comerç de productes manufacturats.

Pel que fa a la primera activitat, és palès que, des de final del segle II, va començar la implantació de les vil·les, encara que, de moment, aquesta etapa dels jaciments no es coneix prou bé. Tal vegada, s'hauria de pensar en formes d'arrendament i/o colonatge, les quals deurién coexistir amb l'explotació directa. Quant al control del comerç, pensem que Darró podria ser un exemple del que va passar. Sabem que l'establiment va patir una davallada molt forta des del primer quart del segle I a.C., encara que algunes estructures podrien arribar al darrer terç de la centúria. Segons la nostra interpretació, aquesta davallada, cal relacionar-la amb la pèrdua del paper de centre redistribuïdor en benefici de Tarraco. D'aquesta manera podríem especular que la capital romana, que experimentà transformacions, va deixar de tenir únicament un paper administratiu i militar, i passà a desenvolupar les funcions de veritable centre regional.

Aquesta hipòtesi explicaria el progressiu despoblament de Darró i els centres de la rodalia, i l'evident trencament d'una sèrie de relacions econòmiques que havien funcionat des de la instal·lació d'aquests nuclis. Creiem que una interpretació d'aquesta mena justificaria la desaparició d'uns establiments creats en funció d'una activitat agrícola primordial, però també en una posició costanera lligada a les possibilitats d'intercanvi comercial.

Pel que fa a l'activitat primària, ja hem vist que, de moment, no tenim gaires dades segures de com es va produir el procés d'explotació del territori per part dels romans. Potser l'estudi acurat del jaciment del Vilarenc, per exemple, podria aportar-hi llum. Malgrat tot, la conseqüència final d'aquesta transició, la tenim a Darró: cap al segon decenni a.C. es funda una vil·la romana.

Les estructures d'aquesta època del jaciment se superposen en certs casos a les construccions ibèriques enderrocades. De moment és difícil establir en aquest fet una relació causa-efecte, car els paviments dels habitatges autòctons d'aquests sectors apareixen totalment nets, i, segons hem vist en parlar del medi físic, els edificis romans de la primera època es basteixen bàsicament als terrenys utilitzables, que no són gaires. De totes maneres, l'estratigrafia invita

LÀMINA XI: 1: Vista general dels forns ibèrics localitzats a la zona O. 2: detall del forn 0305.

LÀMINA XII: 1: Vista des de ponent del forn 1504 (zona 1). 2: Forn 1270 durant el procés d'excavació. La meitat dreta s'ha excavat totalment fins arribar al paviment de la cambra de combustió. La meitat esquerra encara conserva el reblliment d'àmfores del tipus PE-15 (u.e. 1252). A sobre del forn, es pot veure un mur datat de començament del segle II a.C.

LÀMINA XIII: 1: Vista general de la terrisseria romana de la zona 2. 2: Detall del forn número 1 (u.e. 2045).

LÀMINA XIV: Ceràmica de figures negres trobada en superfície al costat de la capella de Sant Cristòfol.

a pensar que hi ha zones abandonades d'antuvi, potser les més vitals, com ara el sector de les cases 1-4 o el barri artesanal de la zona 1, però que altres indrets marginals sobreviuen fins a la implantació de la vil·la.

Com és lògic, ja no podem parlar de continuïtat durant l'època d'August, car la construcció de la vil·la trenca tots els esquemes anteriors. Tanmateix, hi ha algunes dades que suggereixen una assimilació dels indígenes i llurs tradicions. Potser l'exemple més gràfic és la producció amfòrica imperial. El catàleg de formes dels envasos és ben romà; bàsicament es tracta dels tipus Pascual 1, Dr. 7-11, i un de nou, potser derivat del Dr. 1B-1C (lâm. X). Tanmateix, la pasta és exactament igual que la utilitzada a les ceràmiques ibèriques de pasta. Aquesta tecnologia recorda una vegada més l'activitat anterior de l'establiment, i sembla indicar que els ibers tot just s'acaben d'assimilar.

BIBLIOGRAFIA

- ARIBAS, A.: «La primera campaña de excavaciones en el poblado ibérico y 'villa' romana de Adarró», *Boletín del Centro de Estudios de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer*, IV, Vilanova i la Geltrú, 1956, p. 23-48.
 - ID.: «El poblado ibérico i la villa romana de Adarró (Villanueva y Geltrú)», *Ampurias*, XXI, Barcelona, 1959, p. 323-329.
 - HERRERA, J.A.: «Estudio de la fauna malacológica de Darró», a LÓPEZ, A., FIERRO, J.: *Memòria de les excavacions al conjunt de Darró (Vilanova i la Geltrú), Campanyes 1980-1988*, en premsa.
 - LÓPEZ, A.: «Establiment ibèric i romà de Darró», a *Memòria 1984*, Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona, Barcelona, 1986, p. 129-150.
 - LÓPEZ, A., BASTIA, R., ZUCCHITELLO, M.: «La producción vitivinícola de la Tarraconense. Algunos ejemplos sintomáticos», *El vi a l'antiguitat, Economia, producció i comerç al mediterrani occidental*, Badalona, 1987, p. 319-325.
 - LÓPEZ, A., FIERRO, J.: «Les excavacions al conjunt de Darró durant l'any 1986», *Primera Edició*, Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer, Vilanova i la Geltrú, novembre 1987, p. 5-12.
 - ID.: «La campanya d'excavacions de 1987 a l'assentament ibèric i vil·la romana de Darró», a *Primera Edició*, Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer, Vilanova i la Geltrú, en premsa A.
 - ID.: «Darreres intervencions a l'assentament ibèric i la vil·la romana de Darró (Vilanova i la Geltrú, Garraf)», *Tribuna d'Arqueologia 1987-1988*, Barcelona, en premsa B.
 - MIRET, M.: «El jaciment de Solers (Sant Pere de Ribes) i algunes notes sobre el poblament ibèric i romà a la comarca del Garraf», *Pyrenae*, 15-16, Barcelona, 1982-1983, p. 365-370.
 - MIRET, M., SANMARTÍ, J., SANTACANA, J.: «Distribución espacial de núcleos ibéricos: un ejemplo en el litoral catalán», *Arqueología espacial. Coloquio sobre distribución y relaciones entre los asentamientos*, Terol, 1984, vol. IV, p. 176.
 - RAMÓN, J. 1981, *La producción anfórica púnico-ebusitana*, Eivissa, 1981.
 - TRIAS, G. 1967, *Cerámicas griegas de la Península Ibérica*, 2, Valencia, 1967.
-